

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ

60-2

100 Státní archeologický ústav 100 let moderní archeologie v českých zemích

BRNO 2019

PŘEHLED VÝZKUMŮ

Recenzovaný časopis
Peer-reviewed journal

Ročník 60
Volume 60

Číslo 2
Issue 2

Předseda redakční rady Head of editorial board	Lumír Poláček
Redakční rada Editorial board	Herwig Friesinger, Václav Furmánek, Janusz K. Kozłowski, Alexander Ruttikay, Jiří A. Svoboda, Jaroslav Tejral, Ladislav Veliačik
Odpovědný redaktor Editor in chief	Rudolf Procházka, Petr Škrdla
Výkonná redakce Assistant Editors	Hedvika Břínková, Zdenka Kosarová, Šárka Krupičková, Olga Lečbychová, Zuzana Loskotová, Ladislav Nejman, Zdeňka Pavková, Rudolf Procházka, Stanislav Stuchlík, Lubomír Šebela, Šimon Ungerman
Technická redakce, sazba Executive Editors, Typography	Azu design, s. r. o.
Software Software	Adobe InDesign CC
Fotografie na obálce Cover Photography	Litovel, Masarykova ulice. Keramická plastika koníčka (obr. 67, str. 282). Litovel, Masarykova Street. Ceramic sculpture of a horse (Fig. 67, Pg. 282).
Adresa redakce Address	Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i. Čechyňská 363/19 602 00 Brno IČ: 68081758 E-mail: pv@arub.cz Internet: http://www.arub.cz/prehled-vyzkumu.html
Tisk Print	Azu design, s. r. o. Bayerova 805/40 602 00 Brno

ISSN 1211-7250 (Print)
ISSN 2571-0605 (Online)
MK ČR E 18648
Vychází dvakrát ročně
Vydáno v Brně roku 2019
Náklad 400 ks

Časopis je uveden na Seznamu neimpaktovaných recenzovaných periodik vydávaných v ČR.
Časopis je uveden v citační databázi SCOPUS a na seznamu vědeckých časopisů ERIH PLUS.
Copyright ©2019 Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i., and the authors.

Mendlovo náměstí (Mendel-Platz), Parz. Nr. 5/1, 5/2, 6, 14, 16/1, 165, 174/1, 176/1, 955/1 (Aktion A036/2018). Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

In der Dampfleitungstrasse im Park in der Nähe des Platzes und im Raum hinter der Basilika Mariä Himmelfahrt wurden nur neuzeitliche Aufschüttungen, vereinzelt auch spätmittelalterliche Situationen, dokumentiert.

Kat. Štýřice

Vojtova-Straße, Parz. Nr. 507/1 (Aktion A017/2017). Frühmittelalter, Neuzeit. Siedlung, Friedhof. Rettungsgrabung.

Die Freilegung von drei kleineren Flächen belegte eine weitere Ausdehnung des sog. Altbrünner Friedhofs (1785–1883). Daraus wurden 70 Bestattungen freigelegt. Teilweise wurde auch eine frühmittelalterliche Siedlung, ein Graben des römischen Marschlagers und die vorzeitliche Besiedlung untersucht.

Kat. Trnitá

Křenová-Straße 22, Parz. Nr. 1111, 1112 (Aktion A067/2018). Mittelalter, Neuzeit. Vorstadt, Färberei, Wasserlauf. Rettungsgrabung.

Die Grabung belegte die mittelalterliche und neuzeitliche Besiedlung längs des Wasserlaufs der Alten Ponávka. Freigelegt wurden hölzerne Konstruktionen, Uferbefestigungen und Handwerksanlagen. Dokumentiert wurde auch die Textilfärberei aus dem 19. Jahrhundert. Moderne Bebauung wurde während des 2. Weltkriegs zerstört.

Trnitá-Straße 20-26, Parz. Nr. 929-932, 936/1, 936/3, 800 (Aktion A59/2018). Mittelalter, Neuzeit. Stadt, Vorstadt. Rettungsgrabung.

Die Besiedlung der Trnitá-Straße ist in Archivquellen schon im 13. Jahrhundert erwähnt. Sie entwickelte sich in ein Dorf vom Straßengrundriss, das zum Bestandteil der Siedlungsstruktur in unmittelbarer Nähe der Stadt wurde. Die Grabung wird im Jahre 2019 fortgesetzt werden, darum wird man über ihre Ergebnisse später berichten. Vorläufig können wir darüber nachdenken, dass dieser Teil der Trnitá-Straße frühestens im 14. Jahrhundert besiedelt wurde. Die Grabung bringt interessante Erkenntnisse über die Konstruktionslösung der holzlehmigen und gemauerten Bauten, über ihre Funktion und Ausstattung (z. B. mit Heizanlagen), und daneben belegt sie auch Ereignisse aus dem Bauernleben (Funde der Tierskelette).

BRNO (K. Ú. LÍŠEŇ, OKR. BRNO-MĚSTO)

Staré zámky, parc. č. 3893. Raný středověk – 9. století. Hradiště, depot. Záchraný výzkum.

Lokalizace: S-JTSK – 1159255.19:590083.65

Na počátku ledna roku 2018 upozornil A. Romanovský pracovníka Ústavu archeologické památkové péče Brno, v. v. i., že v předchozím roce při povrchovém průzkumu zemědělsky obdělávané části akropole hradiska Staré Zámky zaznamenal v jihovýchodní polovině pole orbou částečně odhalený žernov. Vzhledem k ohrožení mělce uloženého nálezů další zemědělskou činností byla v uvedeném místě dne 30. 1. 2018 položena menší sonda.

Ukázalo se, že ornice o mocnosti cca 20 cm zde přímo nasedá na intaktní kulturní vrstvu. Na jejím povrchu skutečně spočíval mezi několika většími, především slepencovými kameny rozpadlý žernov. Pod ním byly navíc uloženy větší zlomky z dalších dvou žernovů, které svými západními okraji částečně překrývaly depot, sestávající ze dvou masivních železných krojidel, poloviny železné lupy a zlomku kamenné podložky (obr. 27). Severovýchodně od popsaného seskupení, patrně v sekundární poloze, pak bylo objeveno ještě osamocené železné žebro. Všechny tři žernovy byly vyrobeny ze svorové pararuly s turmalínem, jejíž nejbližší zdroje se vyskytují v okolí obce Čučice u Oslavan, vzdálené zhruba 34 km na jihozápad od Starých Zámek (Ondráček, Přichystal 2017; Přichystal 2009, 239–240). Jeden ze spodních žernovů měl obvod atypicky upraven příčnými rýhami, což by mohlo souviset s nějakou formou jeho reutilizace.

Z prostoru lokality Staré Zámky byly dosud publikovány tři depoty železných předmětů (Kouřil 2013; Staňa 1959, 55; Staňa 1961), přičemž určitou paralelu poskytuje hromadný nález z roku 1956, který byl umístěn v hlubší jámě spolu s jedním neúplným a třemi kompletními žernovy (Staňa 1959, 55; Staňa 1961). Shodné překrytí skladu kovových výrobků jedním či více žernovy je zmiňováno například z Klášťova (Geisler, Kohoutek 2014, 7, 13), Mikulčic (Bartošková 1986, 25–28; Marek, Skopal 2003, 518, Taf. 6–7) či Starého Města (Bartošková 1986, 53–54). V těchto případech mohl jistou roli hrát také symbolický význam kamenných rotačních mlýnů (Danielisová et al. 2011, 70–71).

Jednotlivé předměty ani nálezová situace neumožňují přesnější časové zařazení výše popsaného depotu. U všech tří předchozích hromadných nálezů ze Starých Zámek se nově uvažuje o jejich spojitosti s násilným zánikem velkomoravského hradiště na přelomu 9. a 10. století (Kouřil 2013, 609), ovšem redukované osídlení na akropoli pokračovalo přinejmenším až do druhé poloviny 11. století (Kalčík 2015; Videman 2015).

Antonín Přichystal, Michal Přichystal, Aleš Romanovský

Literatura

Bartošková, A. 1986: *Slovanské depoty železných předmětů v Československu. Studie Archeologického ústavu ČSAV v Brně 13(2).* Praha: Academia.

Danielisová, A., Mangel, T., Drnovský, V. 2011: Kamenné rotační mlýny a jejich význam v době laténské. *Živá archeologie. (Re)konstrukce a experiment v archeologii 12*, 67–71.

Geisler, M., Kohoutek, J. 2014: *Vysoké Pole – Kláštor. Inventář hromadných nálezů železných předmětů a shrnutí terénních výzkumných sezon 2005 – 2007.* Pravěk, Supplementum 28. Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno.

Kalčík, L. 2015: Povelkomoravské osídlení hradiška Staré zámky u Líšně. *Přehled výzkumů 56(2)*, 127–200.

Kouřil, P. 2013: Der dritte Hortfund von Eisengegenständen aus dem slawischen Burgwall Staré Zámky in Brno-Líšeň. In: J. Kolenda, A. Mierzwiński, S. Moździoch, L. Żygadło (eds.): *Z badań nad kulturą spoteczeństw pradziejowych i wczesnośredniowiecznych. Księga Jubileuszowa dedykowana Profesorowi Bogusławowi Gedidze.* Wrocław: Instytut Archeologii i Etnologii PAN, 599–615.

Marek, O., Skopal, R. 2003: Die Mühlsteine von Mikulčice. In: L. Poláček (Hrsg.): *Studien zum Burgwall von Mikulčice. Band V.* Brno: Archäologisches Institut der Akademie der Wissenschaften der Tschechischen Republik Brno, 497–586.

Ondráček, J., Přichystal, A. 2017: Svory jako surovina raně středověkých žernovů na hradišti Staré Zámky v Brně-Líšni. *Acta Musei Moraviae, Scientiae sociales CII(2)*, 139–150.

Přichystal, A. 2009: *Kamenné suroviny v pravěku východní části střední Evropy.* Brno: Masarykova univerzita.

Staňa, Č. 1959: Slovanský výzkum na Starých Zámkách u Líšně v roce 1956. *Přehled výzkumů 1956*, 55–58.

Staňa, Č. 1961: Depot želez a žernovů na slovanském hradišti Staré Zámky u Líšně. In: *Sborník Československé společnosti archeologické při ČSAV I.* Brno: Krajské nakladatelství v Brně, 110–120.

Videman, J. 2015: Významná centra na Moravě v 10. – 11. století pohledem nálezů mincí – aktuální stav poznání. I. Hradiště Staré zámky v Brně-Líšni. *Přehled výzkumů 56(2)*, 201–219.

Resumé

Brno (Kat. Líšeň, Bez. Brno-město), Staré Zámky, Parz. Nr. 3893. Hortfund. Frühmittelalter. Rettungsgrabung.

Obr. 27. Brno-Líšeň – Staré zámky. Depot.

Abb. 27. Brno-Líšeň – Staré zámky. Hortfund.

BRNO (K. Ú. MALOMĚŘICE, OKR. BRNO-MĚSTO)

Intravilán, Ulice Podzimní, parc. č. 2483/2, 2484/2-3, 2485/1. Novověk. Vápenka. Záchranný výzkum.

Ve dnech 21. 2. – 25. 7. 2018 byl při příležitosti výstavby sídla firmy JOKL proveden záchranný archeologický výzkum na ulici Podzimní (WGS-84: 49.2219611N, 16.6527139E). Předmětem výzkumu se staly odpadní vrstvy spojené s provozem vápenky, která tu stála ještě roku 1878 (III. vojenské mapování). Výrobní objekt, nebo jeho průvodní stavbu, by mohl indikovat relikt stavbou zachyceného základového zdiva (K 900) zaznamenaný na profilech P4 a P7.

Vápenku lze sloučit s firmou brněnského podnikatele Maxe Kohna, kterému patřila i nedaleká cihelna se správcovnou, která je totožná s dnešním domem č. 449/2 na ulici Podzimní, u něhož leží dosud zčásti vytěžený hliník (parc. č. 2264).

Cihelna je uváděna v Maloměřicích roku 1880 (Kuča 2000, 454), což je údaj, který by mohl souviset s objektem zachyceným při referovaném záchranném archeologickém výzkumu; víme totiž, že kruhové cihlářské pece byly schopny produkovat také pálené vápno. Ve stejném místě je vyznačena pec na vápno (K.O.) také na mapě III. vojenského mapování Moravy z druhé poloviny 19. století.

Petr Kos